

ע"פ דברי ר' אבהו

כ"ג

ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב לא, ח

יש להבין - שאל רבי יוסף חיים בעל ה"בן איש חי" - מדוע מספרת לנו התורה מה היה בסופו של רשע זה? ועוד, לאחר שנתנבא טוב על ישראל וזכה שנכתבה נבואתו בתורה מדוע מת במיתה משונה כזו?

אלא - אמר ה"בן איש חי" - ניתן להסביר זאת במשל: איש אחד בור ועם הארץ החליט לבוא בשבת אל בית הכנסת.

בבית הכנסת היו הספסלים מסודרים עם שמות המתפללים איש איש ומקומו. בשתי השורות האחרונות היו ספסלים מיוחדים לאורחים.

כאשר הגיע עם הארץ זה אל בית הכנסת היו הקהל באמירת ברכות השחר על כן נעמדו כולם על רגליהם.

ליבו של עם הארץ עלץ בקרבו! הקהל כולו קם לכבודו!

ללא כל היסוס פנה האיש היישר אל כותל המזרח שם התיישב על מקומו של ראש הקהל!

כאשר הגיע אל המקום סיימו הקהל את אמירת הברכות והתיישבו כולם.

עתה כבר לא נותר ספק בליבו של האיש שהקהל מכבד אותו עד מאד שהרי מיד כאשר הגיע אל מקומו המכובד התיישבו כולם!... לפתע ניגש אליו הגבאי והובילו אחר כבוד אל הספסל האחרון מקום האורחים...

לא עברו רגעים מועטים וראש הקהל נכנס וצעד אל מקומו. הביט האיש וראה כי את ראש הקהל לא מכבדים כל כך כפי שכבודו אותו שכן מפניו קמו כולם בבת אחת ואילו מפני ראש הקהל עמדו האנשים רק כאשר עבר בקרבם...

כאשר שב אל ביתו סיפר לאשתו את רוב הכבוד שנחל בבית הכנסת. רק הגבאי השוטה - כך סיפר - לא כיבד אותי כראוי!... אשתו, שהיתה חכמה ממנו, הבינה מיד את אשר אירע לבעלה והסבירה לו כי כפי הנראה נכנס בדיוק כאשר הקהל היו צריכים לעמוד מחמת התפילה. וראה יש לי - כך אמרה - שחרו בשעה שהגבאי לקח אותך אל ספסל האורחים איש לא עמד לך לכבודך!...

כן הוא גם הנמשל - אמר ה"בן איש חי" - בלעם חשב שהוא ראוי לנבואה ומחמת כבודו נכתבה נבואתו בתורה בצד נבואותיו של משה רבינו עליו השלום... וכדי שתתברר טעותו עשה הקב"ח שלא יתקיים בו מה שניבא על עצמו "ותהי אחריתי כמוהו" אלא מת בחרב מיתת שפלים. סופו הוכיח על תחילתו שכל מה שנכתבה נבואתו בתורה לא נכתבה מפני חשיבותו אל מפני כבודם של

ישראל!

1) ויהי אלהי ארם

2) כי בשרת הקצף היה מדבר אליהם

1 (יד) ויקצף משה... ויאמר אליהם משה. למה חזר ואמר משה? - כנראה היה הפסק בין הקצף ובין האמירה. היינו שמשה המתין עד ששככה חמתו ואז ויאמר אליהם בלשון רכה. כי בשעת הקצף היה מדבר אליהם בלשון קשה. ורמו הכתוב על הזמנתה - עד ששככה חמתו - זו בזה שחזר לאמר "משה", היינו שא"א לסמוך על "משה". האמור בפי י"ד. מפני שעבר זמן מה עד 1 ויאמר אליהם משה. ומכאן שטוב לכרעם להמתין עד שתעבור כעסו ואז ידבר את דבריו.

1)

ויעלו עד נחל אשכול ויראו את הארץ ויניאו את לב בני ישראל, לבלתי בוא אל הארץ אשר נתן להם ה', והנה קמתם תחת אבותיכם תרבות אנשים הטאים, לספות עוד על חרון אף ה' אל ישראל" (במדבר ל"ב). מאורע זה של בני גד ובני ראובן אומר דרשני! הם שאפו להתיישב בעבר הירדן, ומשה דרש מהם לעזור בכיבוש של הארץ קודם שיתיישבו שם, ומדוע השווה אותם האחרון למרגלים, הלא הם לא דיכרו בנגות הארץ כמרגלים?

6
3
שקלי חייק

הענין נעשה ברור לנו כשנעיין בפירושי רש"י והראשונים. "ולמה תניאון את לב בני ישראל" — תסירו ותמניעו לכם שיהיו סבורים שאתם יראים לעבור מפני המלחמה והחוק הערים" (רש"י). משה לא האשים אותם בהוצאת לעז על הארץ, אלא אמר להם שאם הם לא ישתתפו בפועל בכיבוש הארץ, העם יחשוב שהם מוגי לב ויראים את המלחמה, ובוה יחלישו רצון העם ואומץ ברוח, ובסופו של דבר, תוצאת השפעתם לרעה תהיה דומה ממש, לאותה של המרגלים בשעתם.

16
מכאן אתה למד שחטא המרגלים אין משמעותו רק כשמוציאים דיבת הארץ רעה, אלא אפילו כשמתחמסים אל כיבוש הארץ באופן שלילי, דוגמת בני גד וראובן שלא רצו בתחילה להשתתף בו, ובוה הכיאו מורך בלב העם. כיבוש א"י וישובה הם ענין העם כולו, והעומד מרחוק אף גם שלא מתוך כוונה רעה, מרפה את רוח האחרים ועווננו ישא. "והנה קמתם

תחת אבותיכם וגו' — אונקלוס מתרגם: "והנה קמתון חלף אבהתכון תלמידי גובריא חייביא לאספא עוד על תקוף רוגזא דה' לישראל". כלומר לא הראה להם על חטא המרגלים כדוגמה, למען יזהרו מליפול ברשת החטא הזה, אלא הטעים להם שחטאם יהיה דומה לחטא האחרונים. וחטא זה נובע בעיקר, מהעדר אמונה שארץ ישראל היא נחלת ישראל. והמסרב להשתתף בכיבוש הארץ, גם הוא עלול להמיט רעה על כל עם ישראל, ככתוב, "ושיחתם לכל העם הזה" — אדישותם וסבילותם של רבים מבני עמנו לבנין הארץ גם בימינו, הן נגד רוח תורתנו הקדושה וצרכי הציבור היהודי המתנוון בתפוצת הגולה.

26
והנה מסופר בתורה שבני גד וראובן נכנעו לדרישת משה, ויאמרו בני גד ובני ראובן אל משה לאמר, עבדיך יעשו כאשר אדוני מצווה, ורש"י מעיר: "כולם כאיש אחד", ומשה הרשה להם איפוא להתיישב בעבר הירדן, ובכל זאת מחלימים חז"ל שהם נענשו על זה. וכן שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל ואחד מאוה"ע, קורח מישראל והמן מאוה"ע, ושניהם נאכדו מן העולם, למה? שלא היה מתנתן מן הקב"ה, אלא חוטפין אותה להם, וכן אתה מוצא בבני גד ובבני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול, והיבכו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים, שנאמר, "ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה". ומי גרם להם? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קנינם, מנין? ממה שכתוב בתורה, "ומקנה רב היה לבני ראובן" (מדרש רבה, מסות). תופעה מעניינת מאוד מתגלית כאן לפנינו. בני גד ובני ראובן התיישבו בעבר הירדן בהסכמת משה, אחרי שלחמו עליה בנאמנות ומסירות, ובכל זאת נענשו וגלו תחילה משום שהיו יושבים חוץ מארץ ישראל, ובכל הפורעניות שהתרחשו על עם ישראל יושבי חוץ לארץ תמיד לקו תחילה. ומצויין הוא בתכנו המאלף. משלם של חז"ל על שני העשירים ובני גד ובני ראובן, החוטפים והלוקחים בזרוע רכושם נאכד מהם, ואילו מתנת ה' היא נצחית וקיימת לעד.

26
31
41
46
51

2

1 וְכֹזֵב שׁוֹנֵה הוּא מֵצֵב הַיְשׁוּב בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל מִמִּצֵּב הַיְשׁוּב
 כְּחוּץ לְאַרְץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא מִתְנַת ה' לְיִשְׂרָאֵל, וְלִנְצַח תְּהִי
 שְׁלוֹ, אֲבֵל הַמְקוּמוֹת שֶׁתִּפְסוּ יִשְׂרָאֵל כְּחוּץ לְאַרְץ, הֵם רַק שְׂאוּלִים
 בַּיְדֵיהֶם וּבְחֵינֵת חֲטִיפָה זְמַנִּית, שֶׁבְסִימָה רַעוּעַ מְעִיקְרוּ, וְכֵל רוּחַ
 מְצוּיָה עֲלוּלָה לְעִקְרוֹ אוֹתָם מִמְקוֹמָם, וְכַשְׁצֹרֹת מִתְרַחֲשׁוֹת בְּעוֹלָם,
 יְהוּדִים אֵלֶּה לֹקִים תְּמִיד תְּחִילָת. וְדָבָר זֶה לְמַדְנֵנו גַּם מִמְּאוֹרְעוֹת
 יְמֵינוּ, כִּשְׁהֲצֵר הַצֹּרֵר יִמ"ש הֵרַג אֲלֵפִים וּרְבֻכּוֹת מִכְּנֵי עִמְנוּ
 בְּגוּלָה וְנוֹפֵף יָדוֹ גַּם עַל אֶרֶץ תְּקוּוֹתֵנוּ, אוֹלָם כִּשְׁכַּבְר קְרוֹב הִיָּה
 חִילוֹ לְגַבּוֹל הָאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה, נִגְדַע כּוֹחַ עֲזוֹ וְתִבְוֹסָתוֹ הִיתָה
 שְׁלִימָה. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הִיא מִתְנַת ה' לְעַמְנוּ, וְלֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן
 שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל", עֲצַת הַגּוֹיִים שׁוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹפֵר, יִדְבְּרוּ דָבָר
 וְלֹא יִקּוּם, "וְדָבָר אֱלֹהֵינוּ יִקּוּם לְעוֹלָם".

4
 פ

מִסְקֵנַת הַדְּבָרִים: כִּיבוֹד הַרֵב עֵיִקֵר חֲשׁוֹב הוּא בְּתוֹרַתֵנוּ,
 מִשׁוּם שֶׁהוּא מוֹרָה לְהוֹעִיל לְעַם כּוֹלוֹ. וְשׁוֹמָה עַל הַתְּלִמִּידִים שְׁלֹא
 לְהוֹרֹת הַלְכָה בְּפָנֵי רְבוּתֵיהֶם, כִּי יֵשׁ בִּזְה מִמִּידַת גְּמוּלַת הַרוּחַ.
 וְאִפִּילוֹ כִּשְׁמַתְעֵלְמַת הַהֲלָכָה מִהֲרֵב, אִין מִן הָרְאוּי לְתִלְמִיד לְפַסּוֹק
 הַלְכוֹת, אֵלֶּה לְחֻכּוֹת בְּאוֹרֵךְ רוּחַ עַד אֲשֶׁר תִּתְחַדֵּשׁ בּוֹכְרוֹנוֹ שֶׁל
 רֵב, אוֹ עַד אֲשֶׁר — בְּתַנְאִים מִסּוּיִימִים — יִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לִכְךָ.
 כִּי הַמְּכַבֵּד אֶת רֵבּוֹ מְכַבֵּד גַּם אֶת הַתּוֹרָה, וּמִרְאָה דוֹגְמָה נֹאֵה
 שֶׁל נִימוּסִים טוֹבִים לְשֹׂאֵר אִישֵׁי הַחֲבֵרָה. וְכִמּוֹ כֵּן רְאוּי לְכָל
 אָדָם לְהִזְהֵר בְּכִיבוֹד הָאֶרֶץ הַקְּדוּשָׁה, כִּי זוֹהִי עֲרֵשׁ מוֹלַדַּת הָעַם
 הַיְהוּדִי, וְשֵׁם גַּם צְפוּנָה תְּקוּוֹתוֹ לְתַקּוּמָה. חוֹבָה מוֹטֵלַת עַל כָּל
 אֶחָד לְהִשְׁתַּתֵּף בְּנוֹפוֹ וּמִמוֹנוֹ כְּבִנְיָנָה וְלִסְיִיעַ לְיִשׁוּבָה. כִּי כָל הַדָּר
 בְּחוּ"ל דּוֹמֵה לְמִי שְׁאִין לוֹ אֱלֹהִים וְאִין לוֹ עֵתִיד בְּטוֹחַ. אוֹלָם הַדָּר
 בְּא"י מִתְנַת ה' מִתְקִימַת בִּידוֹ, וּמוֹכַחַת לוֹ שִׁיחִיָּה בֵּן עוֹלָם הַבֵּא.
 "כִּי שֵׁם צִוּוּהָ ה' אֶת הַבְּרֵכָה, חַיִּים עַד הָעוֹלָם", וְהַמְּכַבֵּד כֹּהֲלָכָה
 אֶת רְבוּתוֹ וְאַרְצוֹ, עֲלִיו הַכְּתוּב אוֹמֵר, "כִּי אֶת מְכַבְּדֵי אֲכַבֵּד"

6

4

6

הַצְּפִיָּה לְיִשׁוּעָה תְּנַאי לְקִירוֹב הַגְּאוּלָּה

1 פִּרְשַׁת מִסְעֵי נִקְרָאת בְּתַקּוּפַת בֵּין הַמְּצִרִים, בַּה אֲנוּ מִתְאַבְּלִים עַל חוֹרֵבָן
 בֵּית אֱלֹקֵינוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ, וְנוֹהֲגִים הַנְּהַגוֹת שׁוֹנוֹת לְעוֹרֵר אוֹתָנוּ לְזִכּוֹר הַחֹרֵבָן
 וְלַצְּפוּת לְיִשׁוּעָה.

5
 כ"א
 ק"ן

עֵינֵינוּ זֶה שֶׁל הַצְּפִיָּה לְיִשׁוּעָה, הוּא יִסוּד גְּדוֹל בְּאִמּוֹנַת יִשְׂרָאֵל, כְּמִבּוֹאֵר
 בְּסִמְּקָא (מִצְוָה א) שׁוֹה חֲלֵק מִמִּצְוֹת אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ (שְׁמוֹת כ, ב). 'שְׁכַשְׁם
 שִׁישׁ לָנוּ לְהֵאֱמִין שֶׁהוּצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, דְּכַתִּיב אֲנִכִּי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוּצִיאֲתִיךָ
 וְגו', וְעַל כִּרְחִין מֵאַחַר שֶׁהוּא דִּיבּוֹר, הִכִּי קָאֵמֵר כְּשֵׁם שְׁאֵנִי רוּצָה שֶׁתֵּאֱמִינֵנוּ
 בִּי שְׁאֵנִי הוּצִיאֲתִי אֲתִכֶּם, כִּךְ אֲנִי רוּצָה שֶׁתֵּאֱמִינֵנוּ בִּי שְׁאֵנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם וְאֲנִי
 עֲתִיד לְקַבֵּץ אֲתִכֶּם וְלְהוֹשִׁיעֲכֶם, וְכֵן יוֹשִׁיעֵנוּ בְּרַחֲמֵי שְׁנִית, כְּדַכְּתִיב (דְּבָרִים
 ל, ג) וְשָׁב וְקִבְּצֵךְ מִכָּל הָעַמִּים וְגו', וְהוּא אֶחָד מֵהַשְּׂאֵלוֹת שֶׁשׁוֹאֲלִין לְאָדָם
 אַחַר פְּטִירָתוֹ, כְּדֹאִיתָא בְּגַמ' (שְׁכַת לֵא). בְּשַׁעָה שֶׁמְכַנְּסִין אָדָם לְדִין אוֹמְרִים
 לוֹ וְכו' צְפִית לְיִשׁוּעָה.

6

11

אֲמַנָם, מְלַבֵּד כָּל זֶה, נִרְאֶה כִּי הַצְּפִיָּה לְיִשׁוּעָה הוּא ג"כ תְּנַאי בְּקִירוֹב
 הַגְּאוּלָּה, שֶׁהַקְּב"ה מִמְתִּין לָנוּ שֶׁנִּתְאַבֵּל וְנִצְפָה לְגֵאוּלְתּוֹ, וְע"י כִךְ יִחִישׁ
 לְגֵאוּלְתּוֹ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.

וְהַתְּאוּיָתָם לָכֶם

16

וְנִרְמְזוּ דְבָרִים אֱלֹהִים בְּפִרְשֵׁינֵנוּ, שְׁנֹאֵמֵר (בְּמִדְבָר לֵד, י) וְהַתְּאוּיָתָם לָכֶם
 לְגַבּוֹל קְדָמָה מִחֲצֵר עֵינֵן שְׁפָמָה, וּפִירֵשׁ רַש"י וְהַתְּאוּיָתָם לְשׁוֹן סִיבָה וְנִטְיָיָה
 כְּמוֹ תַתְּאוּ, כְּלוֹמֵר הַגְּבּוֹל נוֹטָה מִחֲצֵר עֵינֵן לְשִׁפְסָם, אֲכֵן בְּסִפְר תִּפְאַרַת שְׁלָמָה
 לְהַרְה"ק רֵבִי שְׁלֵמָה הַבֵּהן מְרַאדְאֵמְסָק זְצ"ל (פִּרְשָׁה זו) כְּתַב לְפִרְשׁ
 וְהַתְּאוּיָתָם מִלְשׁוֹן תְּאוּוֹה, וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

3

הכתוב מרמז לנו כי גם זה הוא טובה לאדם שיש לו עכ"פ תאוה
ללכת בדרך הישר, ומצפה על הגאולה שיהיה בזמן קרוב, כמו שאמרו
 (ר"ה ל.) ציון דורש אין לה (ירמיה ל, יז) מכלל דבעי דרישה, שהאדם
 צריך לדרוש ולבקש על הגאולה, והעזר הוא רק מהשי"ת בעצמו כי יחיש
 פדותנו, עכ"ל.

6
 פ

שאלו שלום ירושלים

ובהמשך הפרשה האריך עוד בענין זה על הכתוב (במדבר לו, ז) כן
 מטה בני יוסף דוברים וגו' ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה, וזה לשונו:

כי הנה צריך כל איש להשתוקק בכל לבבו על ארץ ישראל וקדושתה,
 כמו שנאמר (תהלים קכב, ו) שאלו שלום ירושלים, ציון דורש אין לה
 מכלל דבעי דרישה, וענין התשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה
 במהרה בימינו, והיינו כשישים האדם על לבו דברי הכתוב של לא תסוב
 נחלה ממטה למטה, כי הקפידה התורה שלא תסוב נחלה ממטה למטה
 אחר, אעפ"י שכולם י"ב שבטי י"ה, כולם קדושים, ומה חילוק בין זה לזה,
 אעפ"י כהקפידה התורה על זה, מכל שכן בזמן הזה אשר בעוונותינו הרבים
 כל ארץ הקדושה היא תחת ידי הישמעאלים, ויבלעוה זרים וירשוה, באו
 גוים בנחלתך טימאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים (תהלים פט,
 א), מר"ש שצריך לקרוע לבב איש לצעוק על זה אל הקב"ה לעורר רחמים
 על הארץ ועל קיבוץ גלויות לתוכה בשמחה במהרה.

והנה ההתעוררות הלזה של תשוקת הארץ כשתהיה באמת מעומק הלב
 שידאב באמת בנפשו על כבוד ארץ הקדושה, הנה בזה מעורר למעלה
 הרחמים והרצון על הגאולה במהרה, כמו שנאמר שאלו שלום ירושלים על
 ידי כן ישליו אוהביך ב"ב. וכן מצינו זה בבני יוסף שמכח תשוקתם לארץ
 ישראל עד שהרע בעיניהם שתסוב נחלה כמו שאמרו, הנה ע"י כך המשיכו
 הציווי מה' לא תסוב נחלה ממטה למטה כנ"ל, ואם לא היה תשוקתם כל
 כך לא השיגו הציווי בזאת. וכן מצינו כדומה לזה בענין פסח שני, במאמר
 האנשים הטמאים שהיתה תשוקתם גדולה מאוד לעשות הפסח ומקירות
 לבבם צווחו (במדבר ט, ז) למה נגרע מלהקריב קרבן ה', ע"י כן נעתר
 להם ה' ונתן להם מצות פסח שני, כי ע"י תשוקתם הנכונה לפני ה' המשיכו

הלכות חדשות הנ"ל. הנה כמותם אם תגבר התשוקה בלב איש מבני"י אל
 הארץ ובנין בית המקדש, הלא חיש מהר יעתר להם, כי הלא הוא בנוי
 ועומד למעלה, רק שצריך לבקש עליו להורידו, כמו שנאמר (דברים יב,
 ה) לשכנו תדרשו ובאת שמה, וכמו שאמר דוד המע"ה שהתעורר מעצמו
 על בנין בית המקדש ויעתר לו ה' כמבואר בכתוב, ועל שם זה נקרא דביר
 ביתך, לשון דיבור, שצריך לבקש מהשי"ת עליו להכנות במהרה, וכל
 המתאבל על חורבן ירושלים זוכה ורואה בנחמתה (תענית ל:), כי כל
 האומר כן באמת בתפילה ולירושלים עירך ברחמים תשוב, הנה פועל באמת
 זה למעלה על קירוב הגאולה כנ"ל.

וזה שאמר הכתוב 'ולא תסוב נחלה ממטה אל מטה', כי כן הוא באמת,
 לכל שבט ושבט יחס פרטי לגבול חלקו בארץ וכו', ולכך כאשר צוה לחלק
 ארץ ישראל התעוררו מטה בני יוסף עם גודל תשוקתם על הארץ וקדושתה,
 הנה המשיכו המצוה הזאת של לא תסוב נחלה וכו', אבל אח"כ אבדו אותה
 החשק, לכך אח"כ הותרו השבטים לבוא זה בזה, שלא נצטוו לא תסוב
 נחלה רק לאותו הדור לבד.

4

ומעתה נכון מאמר הכתוב שנית (במדבר לו, ט) ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, הוא כמו שנתבאר כי מענין הסבת נחלה משבט אל שבט אחר נוכל להבין להקפיד על הסבת נחלה זהו ירושלים הקדושה ביד האחרים הישמעאלים היושבים עליה בעוונותינו הרבים, וצריך להתעורר בתשוקה להמשיך הדין הזה להתקיים, לא תסוב נחלה למטה אחר הם הישמעאלים, כנ"ל. וע"י כן במהרה יתקיים הדבר, כי איש בנחלתו ידבקו בני ישראל (שם, ז), עכ"ל.

הנה למדנו שהצפיה לגאולה מצד האדם היא המעוררת רחמיו ית' במרומים להחיש את גאולתם של ישראל.

וכן מפורש בילקוט (תהלים תשל"ו) על הכתוב (תהלים מ, ב) קוה קויתי ה' ויש אלי, זה שאמר הכתוב (ישעיה כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו וגו', אין ביד ישראל אלא הקווי, כדאי הן לגאולה בשכר הקווי, הרי שהקווי והצפיה הוא המועיל להחיש הגאולה, (עי' במאמרינו אמרי ברוך ח"א פרשת ויחי מאמר ג, וראה ספר פדות יעקב להרה"ג ר' יעקב חזקיהו פיש שליט"א שהביא הרבה מדברי חז"ל בענין זה.)

והנה כתב הרמב"ם (מלכים יא, א) המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה וכו', וכל מי שאינו מאמין בו או מי שאינו מחכה לביאתו, לאבשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר (דברים ל, ג-ה) ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו', אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו', והביאך ה', ואלו הדברים המפורשים בתורה הם כוללים כל הדברים שנאמרו על ידי כל הנביאים וכו'.

ובספר משמר הלויים על מסכת ברכות (עמ' עד) הביא בשם הגר"ז הלוי זצ"ל שאמר לבאר בזה מה שאומרים בנוסח אני מאמין, אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח ואעפ"י שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא, היינו כי לא די רק להאמין בביאת המשיח, אלא שגם צריך לחכות לו בכל יום שיבוא, כמדויק מלשון הרמב"ם, וזה שאנו אומרים 'שאעפ"י שיתמהמה עם כל זה אחכה לו בכל יום שיבוא'.

והיה מוסיף שלא רק אחכה לו בכל יום שיבוא, אלא כמו שאנו אומרים בתפילה 'כי לישועתך קוינו כל היום', דהיינו שאנו מחכים ומקוים לזה בכל יום וכל היום, כל רגע ורגע ממש.

אכן, בסגנון דברינו הקודמים, יש להביא מה שכתב בזה בספר צמח דוד על התורה (פר' ויחי) לרבינו הרב ר' יוסף דוד זצ"ל לבאר נוסח הברכה כי לישועתך קוינו כל היום, וזה לשונו:

לכאורה קשה מה נתינת טעם הוא זה, מה נפשך, אם הם ראויים לישועה למה לי טעמא דלישועתך קוינו, תיפוק ליה מן הדין, ואם אינם ראויים מה עושה מה שקיוו כל היום, אלא הכי קאמר, את צמח דוד מהרה תצמיח וכו', וכי תימא אין לכם זכות, לכך אמר כי לישועתך קוינו, כלומר אפילו אין בדינו שום זכות מ"מ לישועתך קוינו כל היום, וכדאי הוא הקיווי שתביא לנו הגאולה.

ונ"ל דמה שיש שכר על הקיווי אינו כשמקוים להישועה להנאתם, דבזה אין ראוי להם שכר, אלא כשמקוים להישועה בשביל כבוד השכינה שהיא בגלות עמנו, וזהו ששואלים ביום הדין צפית לישועה, ר"ל בשביל

כבוד ה', וזהו אשרי כל חוכי לו (ישעיה ל, יח), בשבילו, וזהו לישועתך קויתי, לישועה שלך וכו', דאל"כ מה טעם שאפילו אין בידם אלא הקיווי כדאי הם לגאולה בשביל השכר הקווי, אלא הוא כמו שנתבאר, עכ"ד.

מפני מה ניתנו ערי המקלט ללויים לשבת?

צו את בני ישראל ונתנו ללויים מנחלת אחותם ערים לשבת
ומגדש לערים סביבותיהם תתנו ללויים. והיו הערים להם
לשבת ומגדשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל חיתם.

ולמה ב-ט

8

ע 10

3'11

להלן (פסוק ו) נאמר: "ואת הערים אשר תתנו ללויים את שש ערי
המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח ועליהם תתנו ארבעים ושתיים
עיר". ומבואר שערי הלויים צריכים להיות ערי מקלט ויש לעיין מה
הענין בזה, ומה זה משנה למי יהיו שייכים ערי המקלט.

עוד יש לעיין מה שמדגישה התורה "והיו הערים להם לשבת", כיון
שאלו הם ערי הלויים יעשו בהם כחפצם ובודאי ישבו בהם, מדוע
מוסיפה התורה פרט זה ואיזו חשיבות יש בהדגשה זו שערי הלויים
ניתנו להם לשבת.

בפרשת תזריע (ויקרא יב) נאמרו סדר קרבנותיה של היולדת והתורה
מסיימת (פסוק ז) "זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה", ולאחר מכן
נאמר: (פסוק ח) "ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני
בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וכיפר עליה הכהן וטהרה",
והשאלה מתבקשת, כיון שלא הסתיימו כל דיניה של היולדת מפני מה
נאמר קודם "זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה", היה צריך לכאורה
לומר זאת בסוף אחר כל הדינים.

וביאר ה"שר שלום" מבעלזא זצ"ל יסוד גדול, התורה היא נצחית
וכל מה שכתוב בה הוא אמיתי ונצחי ובודאי יתקיים, אילו היה נאמר
בתוך דיני תורת היולדת שלא תמצא ידה די שה, הרי התורה היתה
קובעת בזה שיוולדת תהיה עניה והיה זה מוכרח להתקיים, לכן
מסיימת התורה תחילה "זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה", היינו
נכסיימן דיני תורת היולדת, ורק לאחר מכן אם תהיה המציאות שלא
תמצא ידה די שה, אזי "ולקחה שתי תורים או שני בני יונה".

כיוצא בזה יש לפרש את לשון הכתוב (שמות כב, כד) "אם כסף תלוה
את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנושה", וכתב רש"י שם: "אם
כסף תלוה את עמי – רבי ישמעאל אומר כל אם ואם שבתורה רשות,
חוץ משלושה וזה אחד מהן".

ולכאורה אינו מובן, מאחר ואין זה רשות אלא חובה, אם כן מדוע
כתבה התורה ציווי זה בלשון שמשתמע ממנו שאין זה חובה אלא
רשות, היה צריך לכתוב "כסף תלוה את עמי" שהוא לשון חובה,
ולאיזה צורך הוסיפה התורה לשון "אם".

אלא מעתה יתפרש לשון הכתוב בדקדוק, כי אילו היתה כותבת
התורה "כסף תלוה את עמי את העני עמך", היתה נקבעת בזה
המציאות שיש עניים, והתורה לא רצתה לחייב מציאות זו, לכן נאמר
בלשון "אם", אף על פי שבאמת יש חובה להלוות לעניים ולתמוך
בהם, אבל בלשון הכתוב שהוא נצחי ומחייב את המציאות, נאמרה
לשון שאינה מתפרשת דוקא כחובה.

התורה לא רצתה להכריח את מציאות הרציחה

על פי זה יש לפרש גם כאן, אחר שהתורה אומרת לעשות ערי מקלט כדי לנוס שמה כל רוצח בשגגה, הרי התורה קובעת בזה שתהיה רציחה, אם המטרה של הערים והיעוד שלהם הוא בשביל רוצחים, הרי זה מחייב שיהיו רוצחים, לכן אומרת התורה, שיהיו ערים אלו בשביל לשבת, ומלבד זאת אם תהיה רציחה ינוס שמה הרוצח, אבל יש לערים אלו גם כן מטרה מלבד קליטת הרוצחים, שיהיה שם מקום ישוב.

9
מ

ובזה יובן גם כן מפני מה ניתנו ערים אלו דוקא ללויים, כדי שתהיה להם סיבה קיומית משמעותית, חוץ מלנוס שמה כל מכה נפש, ואם רק יהיו אלו ערים מיושבות אין זו סיבה מספיקה שהרי כל הערים כן, אבל כיון שהם ערי הלויים יש להם סיבה קיומית עצמית, שישבו בהם הלויים וממילא אין הכרח שיהיו רוצחים רק שאם באמת מישהו יכה נפש בשגגה, יהיה לו להיכן ללכת לאותם ערי מקלט שהלויים יושבים בהם.

10
הענין ה' ע"פ

תחום שבת

1. ומגרשי הערים אשר נתנו ללויים מקיר העיר הוצצה אלף אמה סביב, ומדתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת נגב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפון אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים" (במדבר לה, ד-ה).
2. "הני אלפים אמה (של תחום שבת) היכן כתיבן, דהניא שבו איש תחתיו (שמות טז) אלו ארבע אמות) ליוצאי חוץ לתחום - רש"י) אל יצא איש ממקומו (שם) אלו אלפים אמה, מנלן? אמר רב תסדא למדנו מקום ממקום וכו' דכתיב ומדתם חוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה" (עירובין נא).
3. לכאורה יש פה מקור לשיעור אלפיים אמה של תחום שבת, אבל לא סבה אולם לאמתו של דבר יכול להיות שיש פה גם סבה לשיעור זה. והסבה מרומזת בזה גופו שתתורה הודיעה לנו שיעור תחום שבת. על ידי גזירה שווה שבין שבת וערי הלויים.
4. כי ערי לויים אלה היו כולן גם ערי מקלט. ואת הערים אשר נתנו ללויים את שש ערי המקלט אשר נתנו לנוס שמה הרצח ועליהם נתנו ארבעים ושתים עיר" (במדבר לה, ו). ערי מקלט שני תפקידים להן. א) עונש. לכפר על הרוצח בשוגג על ידי ישיבתו בגלית באחת מערי המקלט (ראה מכות ב, ורמב"ם ה' רוצח פ"ז הלכות יג-יד). ב) הצלה. להגן על הרוצח בשוגג מפני גואל הדם. לגבי כפרתו, המצוה מוטלת על בית הדין להגלותו (רמב"ם שם פ"ה ה"א), ואילו לגבי הצלתו מיד גואל הדם, צריך הוא בעצמו להזהר בדבר. נכנס לעיר מקלטו ויצא חוץ לתחומת בודון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להורגו" (רמב"ם שם פ"ה ה"י).

1. ברם, אם בכל ימות השבוע מכריחה זהירותו מפני גואל הדם את הרוצח לשבת בעיר מקלטו ולא לצאת מתחומה בודון, וממילא שהוא מתכפר בישיבה זו בתור עונש, הרי ביום השבת פחתת בהרבה זהירות זאת של הרוצח לצאת מחוץ לעיר מקלטו. כי אין גואל הדם רשאי להרוג אותו בשבת כמו שאין לבית דין היחיד להרוג נידון למיתה בשבת. "אין עונשין בשבת אף על פי שהעונש מצות עשה אינה דוחה שבת. כיצד הרי שנתחייב בבית דין מלקות או מיתה אין מלקין אותו ואין ממיתין אותו בשבת שנאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת זו אזהרה לבית דין שלא ישרפו בשבת מי שנתחייב שריפה והוא הדין לשאר עונשין" (רמב"ם ה' שבת פכ"ד ה"ז). ואם במלקות האיסור הוא לענוש בשבת, הרי במיתה האיסור הוא גם עצם ההמתה. כי זו נטילה נשמה שהיא אב מלאכה לענין שבת (ראה רמב"ם שם פ"א ה"א). וברור, איפוא, שאף על פי שמותר לגואל הדם להרוג את הרוצח שיצא מעיר מקלטו מבחינת "לא תרצח", הרי אסור לו לעשות זאת בשבת בשל איסור המלאכה שבדבר זה. ומכיון שאין לרוצח לחשוש ביום השבת מפני גואל הדם, עלול הוא ביום זה לצאת מעיר מקלטו ונמצא שאין הוא מתכפר והקולר תלוי בצוארו של בית דין, שהוא מצווה להגלותו ולדאוג שישבתו בגלות תהיה ככל שצריכה להיות - לכן ציוחה התורה להקיף כל ערי הלויים שהן ערי המקלט בתחום של אלפים אמה. תחום זה קולט את הרוצח כמו שהעיר עצמה קולטת (מכות יא במשנה ורמב"ם הנ"ל). וממילא שבגבולותיו הוא מתכפר, ואילו לצאת מחוץ לתחום זה אסור לו ביום השבת בגלל איסור תחומין בשבת, כיון שתחום שבת חופף שיעור זה של תחום ערי המקלט לגבי קליטה. אף שעל אחד מעבר התחום לענין קליטה, אין הוא יכול לעשות בגלל איסור תחומין בשבת. השוואת השיעורים של תחום ערי מקלט לענין קליטה ותחום שבת לענין יציאה ממקומו מבטיחה שהמתחייב בגלות יקיים עונשו של ישיבה בגלות במשך כל הימים שהוא חייב בישיבה זו. כל ימות השבוע שומרת על קיום מצוה זו הזהירות מפני גואל הדם, וביום השבת שומר על קיום מצוה זו האיסור של תחומין בשבת שהוא חופף תחום ערי המקלט לענין הקליטה.

2. יכול להיות שגם לדעת אלה שסבורים שאלפים אמה בשבת הם מדרבנן (רמב"ם ה' שבת פכ"ז ה"א, וראה עירובין לו וסוטה ל),

7

(11) מסורת דרך

(וְלֹא תִסַּב נְחִלָּה מִמַּטֵּה לְמַטֵּה אֲחֵר - *And no inheritance will be transferred from one tribe to another tribe.* Elisha ben Abuyah, known pejoratively as אֲחֵר ("other") was a Tanna who adopted false theological beliefs. The Gemara (*Chagigah* 15a) recounts how he allegedly heard a voice from heaven quoting the verse (*Jer.* 3:22) *Return O wayward sons*, but with an exclusion appended—"with the exception of אֲחֵר," at which point he felt that for him repentance was precluded.

ב A passage in *Bava Basra* 113a discusses whether the transfer of land between tribes discussed here takes place via the husband or the son. The Gemara concludes that the verse cannot be referring to transfer via the son because a son is never אֲחֵר—he can never be considered "other." The words "son" and "אֲחֵר" are mutually exclusive. Elisha ben Abuyah felt that he had become so estranged from the Jewish religion that he no longer fit within the category of God's sons. Based on his inference, he concluded that the voice from heaven which exhorted *Return O wayward sons* specifically excluded him. He was no longer a son; he was "other," permanently estranged from God.

א Elisha Ben Abuyah was of course mistaken. No matter how far a Jew strays, he is never so distant that repentance is precluded. God remains hidden in the recesses of the heart of even the worst evildoer. Elisha, whose sins bore down so heavily upon him and cast him so far away, heard a voice which did not really exist. There are no exceptions to repentance.

א And indeed, the *Yerushalmi* (*Chagigah* 2:1) records that he confessed before he died, and that his disciple Rabbi Meir reported, "My Master died while crying." Even אֲחֵר, who forsook his past and gave up his world, whose senses were dulled and whose feelings became petrified, reached the moment when he broke down and cried. Who was it that brought tears to his eyes?

א The Thirteen Attributes of Mercy begin with the repetition of the name Y-H-V-H: *I am the Lord before man sins, and I am the Lord after man sins and repents* (see Rashi, *Ex.* 34:6). When man sins, he creates a distance between himself and God. The end result of sinning is the driving out, as it were, of the Holy Presence. But who then will lead him back home to his heavenly Father? Who is it that extends a hand to the sinner and stretches forth his right arm to receive penitents? *The Lord, the Lord:* two times the Ineffable Name is mentioned—the first removes Himself from the sinner, abandons him, but the second, the Lord who is there after man sins, remains. (*Nefesh Harav*, pp. 291-292; *On Repentance*, pp. 84-88)